İBADET

On sekiz yaşında Müslüman olan Muâz b. Cebel, Akabe Biatı'nda bulunmuş, Bedir ve Uhud başta olmak üzere Allah Rasûlü ile beraber tüm savaşlara katılmıştı. Sahâbenin önde gelenlerindendi. O, birçok kez Hz. Peygamber'in iltifatına mazhar olmuş, sahâbenin arasında Kur'an ve helâl/haram (fıkıh) bilgisiyle ön plana çıkmış, Allah Rasûlü'nün döneminde dinî konularda fetva verebilen birkaç sahâbeden birisiydi. Bu özelliklerinden olsa gerek, Allah Rasûlü onu Yemen'e yönetici olarak tayin etti.[1]

Muâz, Allah Rasûlü ile birçok sefere katılmış, onunla birçok kez yolculuk yapmıştı. Bu yolculuklardan birisinde Peygamber Efendimizin binitinin terkisinde idi. Allah Rasûlü arkasında oturan Muâz'a, *"Yâ Muâz!"* diye seslendi.

Muâz, "Buyur Yâ Rasûlallah!" dedi.

Biraz sonra Allah Rasûlü bir kez daha seslendi aynı şekilde.

Muâz da tekrar, "Buyur Yâ Rasûlallah!" diyerek cevap verdi.

Biraz daha yol aldıktan sonra muhatabının dikkatini önemli bir konuya çekmek istercesine Allah Rasûlü bir kez daha seslendi: *"Yâ Muâz!"*

"Buyur Yâ Rasûlallah!" karşılığı geldi Muâz'dan yine.

Bunun üzerine Rasulullah:

يَا مُعَاذُ ، هَلْ تَدْرِى حَقَّ اللَّهِ عَلَى عِبَادِهِ

"Allah'ın kulları üzerindeki hakkı nedir bilir misin?" diye sordu.

Muâz'ın, "Allah ve Rasûlü bilir." diyerek cevap vermesi üzerine de,

فَإِنَّ حَقَّ اللَّهِ عَلَى الْعِبَادِ أَنْ يَعْبُدُوهُ وَلاَ يُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا

"Allah'ın kulları üzerindeki hakkı yalnızca O'na ibadet etmeleri ve O'na hiçbir şeyi ortak koşmamalarıdır." buyurdu.

Bir müddet sonra tekrar, *"Yâ Muâz!"*diye seslendi.

Muâz yine aynı karşılığı verdi: "Buyur Yâ Rasûlallah!"

Allah Rasûlü,

هَلْ تَدْرِى مَا حَقُّ الْعِبَادِ عَلَى اللَّهِ إِذَا فَعَلُوهُ

"Bunu yaptıkları takdirde kulların Allah üzerinde hakkı nedir bilir misin?" dedi.

Muâz'ın, "Allah ve Rasûlü bilir." cevabı üzerine de,

حَقُّ الْعِبَادِ عَلَى اللَّهِ أَنْ لاَ يُعَذِّبَهُمْ

"Onlara azap etmemesidir." buyurdu.

Duydukları karşısında heyecanlanan Muâz,

يَا رَسُولَ اللَّهِ ، أَفَلاَ أُبَشِّرُ بِهِ النَّاسَ

“Ey Allah'ın Rasûlü! İnsanlara bunu müjdeleyim mi?” diye sordu.

Rasul-i Ekrem ise,

لاَ تُبَشِّرْهُمْ فَيَتَّكِلُوا

“Hayır müjdeleme, zira (bu müjdeye güvenip) gevşeyebilirler.” cevabını verdi.[1]

İbadet’in Manası:

Yüce Yaratıcının kulları üzerindeki hakkı diye tanımlanan “ibadet”, insanın yaratılış gayesini ifade etmektedir.[3]

İbadet, insanı Yaratıcı'nın huzurunda değerli kılan bir olgudur.[4]

Allah insanı en güzel şekilde yaratmış, kâinattaki her şeyi onun hizmetine sunmuştur.

Yeryüzünde halife sıfatıyla var ettiği insanı[5] aklını kullanma, düşünme, tefekkür etme ve irade hürriyeti gibi hiçbir varlığa bahşedilmeyen üstün kabiliyetlerle donatmıştır.

Bütün bu özellikleri verdiği insandan sadece kendisine kulluk etmesini istemiştir.

Bu bağlamda Cenâb-ı Hakk'a kul olmak, bir efendi ve köle mantığı ile seçim hakkı olmaksızın O'na ibadet etmek anlamına gelmez. Aksine kulluk, seçme özgürlüğünü kullanarak isteğe bağlı biçimde Yüce Yaratıcı'nın iradesine uymaktır. Nefsinin istek ve arzularını terk edip, Allah'ın (cc) istediği doğrultuda yaşamaktır.

İbadet her şeyi yoktan var eden Yüce Yaratıcı'ya muhtaç olan insanın, aracısız, vasıtasız bir şekilde hâlini O'na ifade edebilmesidir. Bunun için kul, Rabbinin huzurunda her duruşunda,

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿2﴾ اَلرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ ﴿3﴾ مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ ﴿4﴾ اِيَّاكَ نَعْبُدُ وَاِيَّاكَ نَسْتَعِينُ ﴿5﴾ اِهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ ﴿6﴾ صِرَاطَ الَّذِينَ اَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّٓالِّينَ ﴿7﴾

“Hamd/övgü, âlemlerin Rabbi, Rahmân, Rahîm, hesap ve ceza (âhiret) gününün mâliki (sahibi) olan Allah'adır. (Allah'ım!) Yalnız sana ibadet ederiz ve yalnız senden yardım dileriz. Bizi doğru yola, kendilerine nimet verdiklerinin yoluna ilet; gazaba uğrayanların ve sapıkların yoluna değil.” âyetlerini telaffuz etmektedir.

Böylece o, Yaratıcısını övmekle işe başlar. Kendi âcizliğini itiraf eder. Rabbine boyun büker, O'ndan yardım diler ve kendisini kulluğunda ve hidayette sabit tutması için O'na dua eder. İşte bu, ibadet bilincidir, kulluk şuurudur.

İbadetin Gerekliliği:

İbadetin, Allah'ın kulları üzerindeki hakkı olması, insanın sahip olduğu her şeyi kendisine bahşeden Allah'a şükran bilinciyle yaşamasını gerektirir.

Bu çerçevede Allah Rasûlü şöyle buyurmaktadır:

---

[1] Buhârî, Cihâd, 46.

يُصْبِحُ عَلَى كُلِّ سُلاَمَى مِنْ أَحَدِكُمْ فِي كُلِّ يَوْمٍ صَدَقَةٌ فَلَهُ بِكُلِّ صَلاَةٍ صَدَقَةٌ وَصِيَامٍ صَدَقَةٌ وَحَجٍّ صَدَقَةٌ وَتَسْبِيحٍ صَدَقَةٌ وَتَكْبِيرٍ صَدَقَةٌ وَتَحْمِيدٍ صَدَقَةٌ

"Hepiniz her gün her bir eklemi karşılığında bir sadaka (borcu) bulunarak sabahlar. (Kişinin kıldığı) her namaz kendisi için bir sadakadır. (Tuttuğu) her oruç bir sadakadır. (Yaptığı) her hac bir sadakadır. Her tesbih bir sadakadır, her tekbir sadakadır."[2]

...تَسْلِيمُهُ عَلَى مَنْ لَقِيَ صَدَقَةٌ وَأَمْرُهُ بِالْمَعْرُوفِ صَدَقَةٌ وَنَهْيُهُ عَنِ الْمُنْكَرِ صَدَقَةٌ وَإِمَاطَتُهُ الأَذَى عَنِ الطَّرِيقِ صَدَقَةٌ وَبُضْعَةُ أَهْلِهِ صَدَقَةٌ

"Karşılaştığı kimseye selâm vermesi bir sadakadır. İyiliğe çağırması bir sadakadır. Kötülükten sakındırması bir sadakadır. Eziyet veren bir engeli yoldan kaldırması bir sadakadır. Kişinin eşiyle cinsel ilişkide bulunması bile bir sadakadır."[3]

<u>İbadetin Asgari Seviyesi:</u>

İslâm, her kulun en azından farzlar noktasında ibadet şuuru taşımasını ister. Bunun için Allah Rasûlü şöyle buyurmuştur:

بُنِيَ الإِسْلاَمُ عَلَى خَمْسٍ شَهَادَةِ أَنْ لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللَّهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ ، وَإِقَامِ الصَّلاَةِ ، وَإِيتَاءِ الزَّكَاةِ ، وَالْحَجِّ ، وَصَوْمِ رَمَضَانَ

"İslâm beş esas üzerine kurulmuştur: Allah'tan başka ilâh olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın Rasûlü olduğuna şehâdet etmek, namaz kılmak, zekât vermek, haccetmek ve Ramazan orucunu tutmak."[4]

Allah Rasûlü burada ibadet alanında asgarî zorunlulukları/farzları sıralamış, İslâm'a inanan ve yerine getirme imkânı olan her ferdin yapmakla sorumlu olduğu düzenli ibadetleri zikretmiştir.

<u>İman-İbadet İlişkisi:</u>

Allah Rasûlü'nün bu hadiste dikkat çektiği en önemli husus, dört temel biçimsel ibadetin, "Allah'tan başka ilâh olmadığına ve Hz. Muhammed'in, O'nun kulu ve elçisi olduğuna iman" esası üzerine inşa edilmiş olmasıdır. Yani beden ile yapılan bu ibadetler gönülden imanla anlamlıdır. İmandan yoksun olarak yapılan ibadetlerin şeklî hareketlerden öteye bir anlamı yoktur. Bu bağlamda ibadet, imanla anlam kazanırken, iman da ibadetle hayata aksetmekte ve güçlenmektedir.

Bu çerçevede kulun imanını muhafaza etmesi ve yaşamına aktarması için ibadete devam etmesi gerekir. Yüce Allah, Hz. Peygamber'e ölünceye kadar ibadet etmesini şu ayetle emretmiştir.[5]

وَاعْبُدْ رَبَّكَ حَتّٰى يَأْتِيَكَ الْيَقِينُ

---

2 Ebû Dâvûd, Tatavvu', 12.
3 Ebû Dâvûd, Tatavvu', 12.
4 Buhârî, Îmân, 2.
5 Hicr, 15/99.

Hz. Peygamber de, şu sözünü birçok kez tekrar etmiştir.

وَإِنَّ أَحَبَّ الْعَمَلِ إِلَى اللَّهِ أَدْوَمُهُ وَإِنْ قَلَّ

"...Allah katında amellerin en sevimlisi, az da olsa devamlı olanıdır."[6]

Sorumlu Olduğumuz İbadetler:

Sevgili Peygamberimiz kendisinden İslâm ve iman hakkında bilgi almak isteyenlere hep öncelikle farz ibadetleri saymış, âdeta İslâm ve imanı temel farz ibadetlerle özdeşleştirmiştir.

Bir gün, Bahreyn bölgesinde yaşayan Rabîa kabilesinin Abdülkays koluna mensup on üç kişilik bir heyet uzun ve meşakkatli bir yolculuğun ardından Medine'ye gelir. Hz. Peygamber'e, "Bize özlü bir şeyler tavsiye et de onları kavmimize anlatalım ve böylece cennete girelim." derler.

Bunun üzerine Allah Rasûlü onlara yalnızca bir olan Allah'a iman etmelerini emreder. Peşinden de, *"Yalnızca bir olan Allah'a iman etmek ne demektir bilir misiniz?"* diye sorar.

Onların, "Allah ve Rasûlü daha iyi bilir." diyerek cevap vermeleri üzerine Hz. Peygamber,

"Allah'tan başka ilâh olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın elçisi olduğuna iman etmek, namazı dosdoğru kılmak, zekâtı vermek, Ramazan orucunu tutmaktır." buyurur.

Daha sonra da onları, *"Söylediklerimi iyice ezberleyin ve kabile halkına da anlatın."* diyerek uğurlar.[12]

Allah Rasûlü, meşhur Cibrîl hadisinde de kendisine, "İslâm nedir?" diye soran Cebrail'e, *"İslâm; Allah'a ibadet edip, O'na hiçbir şeyi ortak koşmaman, namazı kılman, zekâtı vermen, Ramazan orucunu tutmandır."* şeklinde karşılık vermiştir.[13]

Bu bağlamda kendisine, "Cehennemden kurtaracak ve cenneti kazandıracak bir şey öğrenmek istiyorum." diyen bir sahâbîye,

اعْبُدْ اللَّهَ لَا تُشْرِكْ بِهِ شَيْئًا وَأَقِمْ الصَّلَاةَ الْمَكْتُوبَةَ وَأَدِّ الزَّكَاةَ الْمَفْرُوضَةَ وَصُمْ رَمَضَانَ وَمَا تُحِبُّ أَنْ يَفْعَلَهُ بِكَ النَّاسُ فَافْعَلْهُ بِهِمْ وَمَا تَكْرَهُ أَنْ يَأْتِيَ إِلَيْكَ النَّاسُ فَذَرْ النَّاسَ مِنْهُ

"Allah'a şirk koşmadan ibadet etmeye devam et, farz namazı kıl, farz olan zekâtı ver, Ramazan orucunu tut, insanların sana davranmasını istediğin şekilde onlara davran, insanların sana davranmasını istemediğin şekilde onlara davranmayı terk et!" diyerek öğüt vermiştir.[7]

Hz. Peygamber (sav) bir kimsenin farzları gerekli dikkat, özen ve samimiyet ile yerine getirdiğinde; Yüce Yaratıcı'nın rızasını elde edeceğine ve cennete ulaşacağına şu örnekle işaret etmiştir:

Bir keresinde saçı başı dağınık bir bedevî onun yanına gelip, "Ey Allah'ın Rasûlü! Allah'ın bana farz kıldığı namazların neler olduğunu söyle." dedi.

Allah Rasûlü, *"Beş vakit namaz, ama nafile de kılabilirsin."* diyerek karşılık verdi.

---

[6] Ebû Dâvûd, Tatavvu', 27.

[7] İbn Hanbel, VI, 384.

Bedevî, “Allah'ın bana farz kıldığı orucun ne olduğunu söyle.” deyince, Efendimiz, *“Ramazan ayında tutulan oruç, ama nafile oruç da tutabilirsin.”* dedi.

Bedevî bu sefer, “Allah'ın farz kıldığı zekâtın ne olduğunu söyle.” dedi.

Allah'ın Rasûlü ona, (zekâtı da içine alan) İslâm'ın temel ilkelerinden bahsetti.

O zaman bedevî,

وَالَّذِى أَكْرَمَكَ لاَ أَتَطَوَّعُ شَيْئًا وَلاَ أَنْقُصُ مِمَّا فَرَضَ اللَّهُ عَلَىَّ شَيْئًا

“Sana ikram eden Allah'a yemin ederim ki, nafile ibadet yapmayacağım! Fakat Allah'ın bana farz kıldığı ibadetleri eksiksiz ve harfiyen yerine getireceğim.” dedi.

Bunun üzerine Allah'ın Rasûlü onun hakkında,

« أَفْلَحَ إِنْ صَدَقَ » . أَوْ « دَخَلَ الْجَنَّةَ إِنْ صَدَقَ »

“Sözüne sadık kalırsa kurtuluşa ermiştir” veya *“cennete girmiştir.”* buyurdu.[8]

Nafile İbadetlerin Fazileti:

Allah Rasûlü'nün bu bedevînin psikolojik ve kültürel durumunu da göz önüne alarak verdiği cevaplar, Müslüman'ın farzlardan başka hiç nafile ibadet yapmasına gerek yoktur şeklinde anlaşılmamalıdır.

Konuya dair hadisler bir arada ele alınıp rivayetlere bütüncül bir perspektiften bakıldığında Müslüman'ın ibadet hayatında sünnet ve nafile ibadetlerin de hafife alınamayacak derecede önem arz ettiği görülecektir.

Bu bağlamda nafile/sünnet ibadetlerin Rabbimiz katındaki değerini Sevgili Peygamberimiz şu şekilde açıklar:

إِنَّ اللَّهَ قَالَ مَنْ عَادَى لِى وَلِيًّا فَقَدْ آذَنْتُهُ بِالْحَرْبِ ، وَمَا تَقَرَّبَ إِلَىَّ عَبْدِى بِشَىْءٍ أَحَبَّ إِلَىَّ مِمَّا افْتَرَضْتُ عَلَيْهِ ، وَمَا يَزَالُ عَبْدِى يَتَقَرَّبُ إِلَىَّ بِالنَّوَافِلِ حَتَّى أُحِبَّهُ ، فَإِذَا أَحْبَبْتُهُ كُنْتُ سَمْعَهُ الَّذِى يَسْمَعُ بِهِ ، وَبَصَرَهُ الَّذِى يُبْصِرُ بِهِ ، وَيَدَهُ الَّتِى يَبْطُشُ بِهَا وَرِجْلَهُ الَّتِى يَمْشِى بِهَا ، وَإِنْ سَأَلَنِى لأُعْطِيَنَّهُ ، وَلَئِنِ اسْتَعَاذَنِى لأُعِيذَنَّهُ

“Yüce Allah şöyle buyurur: 'Kim benim bir velî kuluma (dostuma) düşmanlık ederse, ben de ona harp ilân ederim. Kulum, kendisine farz kıldığım şeylerden daha sevimli bir şeyle bana yaklaşamaz. Kulum nafile ibadetlerle de bana yaklaşmaya devam eder, ta ki ben onu severim. (Sevince de) artık onun işiten kulağı, gören gözü, tutan eli, yürüyen ayağı olurum. Benden isterse muhakkak ona (istediğini) veririm. Bana sığınırsa muhakkak onu korur ve kollarım...'”[9]

Bu hadisten anlaşılmaktadır ki, farz ibadetlerle kul Allah'a yaklaşmakta, nafile/sünnet ibadetlerle de O'nun sevgisine mazhar olmaktadır. İnanan birisi için arzu ve hedeflerin en anlamlısı, kendisine hayat bahşeden Yüce Yaratıcı'nın rızasına ulaşmaktır. Bunun için Hz. Peygamber nafile ibadetlere devam etmiş, kendisine ibadetleri soranlara da farzlardan sonra nafileleri tavsiye etmiştir.

---

[8] Buhârî, Hıyel, 3.

[9] Buhârî, Rikâk, 38.

Bu doğrultuda Rasûl-i Ekrem nafileleri âdeta farzları tamamlayan bir unsur olarak zikretmektedir. Farzları yapabileceğini düşündüğü kişilere mutlaka nafile ibadetlerden de bahsetmekle ümmetini nafileler sayesinde hem Allah'a daha yakın olmaya hem de farzlardaki eksiklikleri tamamlamaya teşvik etmektedir. Bu meyanda o şöyle buyurmaktadır:

أَوَّلُ مَا يُحَاسَبُ بِهِ الْعَبْدُ صَلَاتُهُ فَإِنْ كَانَ أَتَمَّهَا كُتِبَتْ لَهُ تَامَّةً وَإِنْ لَمْ يَكُنْ أَتَمَّهَا قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ انْظُرُوا هَلْ تَجِدُونَ لِعَبْدِي مِنْ تَطَوُّعٍ فَتُكْمِلُوا بِهَا فَرِيضَتَهُ ثُمَّ الزَّكَاةُ كَذَلِكَ ثُمَّ تُؤْخَذُ الْأَعْمَالُ عَلَى حَسَبِ ذَلِكَ

"Kıyamet günü kulun ilk hesaba çekileceği amel farz namazıdır. Eğer onu tam olarak eda etmişse bu yazılır. Ama tam kılmamışsa; Yüce Allah der ki: 'Bakın bakalım, kulumun nafile namazı var mı? Onunla farzları tamamlayın.' Sonra zekâta da böyle bakılır, peşinden diğer amelleri de bu şekilde değerlendirilir."[10]

İbadetler Konusunda Rehberimiz:

Her konuda olduğu gibi kullukta da ölçümüz, örneğimiz Hz. Peygamber'dir, onun sünnetidir. O, (صَلُّوا كَمَا رَأَيْتُمُونِى أُصَلِّى) *"Benim nasıl namaz kıldığımı gördüyseniz siz de öyle kılınız."*[11] ve (خُذُوا عَنِّى مَنَاسِكَكُمْ) *"Hacla ilgili hükümleri benden öğreniniz."*[12] buyurmuş, ashâb farz ve nafile bütün ibadetleri ondan öğrenmiştir.

Bu ibadetlerin zamanı, mekânı, ne şekilde ve ne oranda yapılacağı hep onun sünnetiyle sabit olmuştur. Bu konuda fakih sahâbî Abdullah b. Mes'ûd'un (ra) şu sözü çok anlamlıdır:

الْقَصْدُ فِى السُّنَّةِ خَيْرٌ مِنَ الاِجْتِهَادِ فِى الْبِدْعَةِ.

"Sünnete göre itidalle ibadet etmek, sünnet olmayan/bid'at hususlarda olanca gücüyle çalışmaktan daha hayırlıdır."[13]

İbadetlerde İtidal:

Hz. Peygamber de kişinin kendisini tamamen nafile ibadetlere vererek farzları yapmaya güç yetiremeyecek hâle gelmesine ve diğer sorumluluk alanlarını ihmal etmesine müsaade etmemiştir.

Kendi ibadetlerini Allah Rasûlü'nün ibadet alışkanlığı ile kıyaslayarak ümitsizliğe kapılan ve uyku, yemek, eşle birliktelik gibi bazı helâlleri terk etmeye karar veren sahâbîleri derhâl uyarmış,[21] bütün gecesini ibadetle geçirenlerin tavırlarını onaylamamış, ibadetin az da olsa devamlı olmasını tavsiye etmiştir.[22]

Bu minvalde Abdullah b. Amr'ın geceleri sabaha kadar ibadet edip, gündüzleri de oruç tuttuğunu öğrenince, şöyle buyurmuştur:

---

[10] İbn Hanbel, IV, 65.
[11] Buhârî, Ezân, 18.
[12] Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, V, 204.
[13] Dârimî, Mukaddime, 23.

فَإِنَّكَ إِذَا فَعَلْتَ ذَلِكَ هَجَمَتْ عَيْنُكَ وَنَفِهَتْ نَفْسُكَ ، وَإِنَّ لِنَفْسِكَ حَقٌّ ، وَلأَهْلِكَ حَقٌّ ، فَصُمْ وَأَفْطِرْ ، وَقُمْ وَنَمْ

"Sen böyle yaparsan gözlerin çöker, bedenin yorulur. Şüphesiz bedeninin sende hakkı vardır. Ailenin sende hakkı vardır. Onun için bazı günler oruç tut, bazı günler tutma; gecenin bir bölümünde namaz kıl, geri kalan kısmında da uyu."[14]

Aynı şekilde bir kaya üzerinde uzun süre namaz kılan bir sahâbîyi ikaz ederek,

يَا أَيُّهَا النَّاسُ عَلَيْكُمْ بِالْقَصْدِ

"Ey insanlar! Mutedil davranın (ifrat ve tefritten sakının)!"[15] buyurmuştur.

İbadetlerin Çeşitleri:

Allah Rasûlü ibadetin az da olsa devamlı olması gerektiğini ifade ederken, bir taraftan kişinin farzları asla ihmal etmemesi gerektiğine dikkat çekmiş, diğer taraftan mümindeki kul olma bilincinin daima diri tutulması ve hayatın her alanını kapsaması gerektiğine vurgu yapmıştır.

Hz. Peygamber tarafından sadaka olarak nitelendirilen, insanlar arasında adaletle hüküm vermek,[26]iyiliği tavsiye edip kötülükten alıkoymak,[27] karşılaştığı kimseye selâm vermek, eziyet veren bir engeli yoldan kaldırmak, şehvetini eşi/helâli ile teskin etmek,[28] ailesinin nafakasını temin etmek için çalışmak[29] gibi davranışlar, hayatın çeşitli alanlarında ifa edilen birer ibadet olarak değerlendirilebilir.

Bu minvalde kişinin anne babasına iyilik etmesi, bir garibanın gözünün yaşını silmesi, bir öksüzün ya da yetimin başını okşaması, bir öğrencinin masraflarını karşılaması, bir ihtiyara saygı göstermesi, bir hamileye otobüste yer vermesi de ibadettir. Aynı şekilde bir insanın bilgilerini başkalarıyla paylaşması, yaptığı işi en güzel şekilde icra etmeye çalışması, kötü alışkanlıkların pençesinden gençleri kurtarmak için çaba sarf etmesi, bombalar altında can veren yavrular için bir şeyler yapmak adına koşuşturması ibadettir.

Bütün kötü ahlâk özelliklerinden uzak durmaya çalışıp, ahlâkî erdemler kazanmak için uğraşması, iyilik yapmak için fırsat kollaması, karşılaştığı mümin kardeşine tebessüm etmesi, çevresindekiler için zorlaştırıcı değil kolaylaştırıcı bir fert olmaya özen göstermesi ve bütün bunlar gibi sayılamayacak binlerce husus hep ibadettir ve hayatı ibadetle geçirmektir. İşte Yüce Allah kullarından böyle bir ibadet şuuruyla yaşamalarını istemekte ve şöyle buyurmaktadır:

إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى يَقُولُ يَا ابْنَ آدَمَ تَفَرَّغْ لِعِبَادَتِى أَمْلأْ صَدْرَكَ غِنًى وَأَسُدَّ فَقْرَكَ وَإِلاَّ تَفْعَلْ مَلأْتُ يَدَيْكَ شُغْلاً وَلَمْ أَسُدَّ فَقْرَكَ

"Ey âdemoğlu! Her durumda bana ibadet et ki gönlünü zenginlikle doldurup ihtiyacını gidereyim. Böyle yapmazsan seni başka şeylerle meşgul eder, ihtiyaçlarını da gidermem."[16]

---

[14] Buhârî, Teheccüd, 20.
[15] İbn Mâce, Zühd, 28.
[16] Tirmizî, Sıfatü'l-kıyâme, 30.

Müminin Allah katındaki sorumluluk alanları mertebelere ayrılsa şu şekilde bir tasnif yapılabilir: İman, İslâm/ibadet ve ihsan. İman edip, ibadete devam eden insan için kulluğun doruk noktası ihsandır. Peygamber Efendimizin tarifiyle,

الإِحْسَانُ أَنْ تَعْبُدَ اللَّهَ كَأَنَّكَ تَرَاهُ ، فَإِنْ لَمْ تَكُنْ تَرَاهُ فَإِنَّهُ يَرَاكَ

“... İhsan, O'nu görüyormuş gibi Allah'a ibadet etmendir. Sen O'nu göremesen de O seni görmektedir...”[17]

İmanla hayatına anlam katan, karanlıklardan aydınlığa çıkan kul, ibadetlerle Yüce Yaratıcı'ya tazimini, muhabbetini, saygısını, bağlılığını, itaatini gösterir. Farzları eda ederek Allah'a yaklaşır. Nafileler ve sünnetlerle Allah'ın sevgisine mazhar olur. İhsan mertebesinde de artık attığı her adımı, yaptığı her işi, niyet ettiği her ibadeti Allah'ın kendisini gördüğü bilinciyle, onun murakabesinde yerine getirir. Bundan dolayı ihsan, müminin kullukta ulaşabileceği zirvedir.

Bu zirveye ulaşabilenler, “Allah her an beni görür, her yaptığımı bilir, hatta kalbimden geçenlerden bile haberdardır.” bilinciyle hareket ederler. Bu bilinçle hareket eden insan artık meleklerin bile gıpta ettiği bir şahsiyettir. Kısacası artık onun adı “muhsin”dir ve Allah katında mükâfata ulaşan bahtiyarlardandır.[32]

İbadetin Faydaları:

İbadetin, mümin kimliğinin inşasında vazgeçilmez bir rolü vardır. Zira ibadet, insanı beşerî zaaflarından arındıran, irade ve sabrı öğreten, kişiyi disipline eden vasıflara sahiptir. İbadetler her ne kadar belli şekilsel davranışlardan ibaret gibi görünse de bu şekillerin altında itaatin, bağlılığın özü gizlidir.

İbadet kişiyi benlikten, kibirden, bencillikten, kul olmaya engel olan her türlü vehimden, haset, israf, ihtiras, cimrilik ve benzeri kötü duygu ve düşüncelerden arındırır. İbadet, insanı her türlü kötülüğü düşünmekten ve yapmaktan koruyan bir kalkandır. İbadet, müminin nişanı, mümin olmasının alâmeti, imanının göstergesidir.[33]

İbadet etmek kişinin bireysel sorumluluğunda olsa da sonuçları itibariyle toplumu şekillendiren bir işlevselliğe sahiptir. Bu bağlamda dinin temel ibadetlerinden sayılan namaz, hac gibi bazı kulluk vazifelerinin topluca, cemaatle ifasının istenmesi mutlaka sosyal neticeleri çerçevesinde değerlendirilmelidir.

Ayrıca ferdî sorumluluk alanında zikredilen sadaka ve zekât gibi ibadetlerin toplumdaki yardımlaşma, dayanışma, birlik ve beraberlik ruhuna ulaşma noktasında icra ettikleri işlevler izahtan varestedir. Bütün ibadetler ve ibadet niyetiyle yapılan tüm iş ve davranışlar, kul ile Allah ilişkisini düzenlemekle kalmayıp, ferdin psiko-sosyal duruşunu belirlemekte ve toplumun yapısını inşa etmektedir.

Haddizâtında Yüce Allah'a kulluk etmek üzere yaratılan insan, daima bu şuurla hareket etmeli ve Cenâb-ı Hakk'a şu şekilde dua etmelidir:

اللَّهُمَّ أَعِنَّا عَلَى شُكْرِكَ وَذِكْرِكَ وَحُسْنِ عِبَادَتِكَ

Allah'ım! Seni zikretmek, sana şükretmek ve sana güzelce ibadet etmekte bize yardım et.[18]

---

[17] Buhârî, Tefsîr, (Lokmân) 2.
[18] İbn Hanbel, II, 299.